

KUŞ EVLERİ

Kuş evleri, insanlarla birlikte yaşayan leylek, güvercin, serçe, kumru, kırlangıç gibi kuşların barınması için ahşap, mermer, kiremit, tuğla, küfek taşı, sıva veya harçlardan yapılan konut olarak tanımlanan küçük mimari yapılardır. (Akın, 2014, 1; <https://www.haytap.org>).

Eski Türk inancında canlı cansız her varlığın ruhu olduğuna inanılır. Göçebe yaşayan Türkler için hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Özellikle kuşlar Gök Tanrı'nın hakimiyeti altında kutsal bir varlıktır. Elçi gibi haber alma-verme, uçup gitme gibi anlamlar taşımaktadır. Efsanelerde yol gösterici, bilgilendirici yardım alınan koruyucu ruhu olan bir hayvandır. Dîvânü Lugâti-t Türk adlı eserde taht, kutsallık ve şans anlamlarındadır. Kahramanların simgesi olarak da kullanılmıştır. Oğuz boylarının simgelerinde kuş figürleri vardır ve bunlar avlanılmaz, etleri yenmez. Kuş yuvaları bozulmaz. Kuş yuvası bereket olarak düşünülür (Müçük, 2020,43,44).

Resim 1: Yeni Valide Cami cephesindeki cami formulu kuş evi
(<https://smailor.wordpress.com>)

Kuş evleri, kültürümüze İslam'dan önce yerleşen hayvan sevgisinin neticesidir. Türklerin İslamiyeti kabulü ile hayvanlara duyulan sevgi ve onlara karşı sorumluluk duygusu daha da pekişmiştir. Türk İslam mimarisinde yerini alan kuş evleri de bunun göstergesidir. Anadolu'da yerleşik hayata geçen Türklerin yaptığı mimari yapılarda kuş evleri örneklerine sıklıkla rastlanır. Camilerde, kervansaraylarda, köprü, çeşme ve türbelerde, darphanelerde, bazı saray ve köşklerde kuş evleri görmek mümkün. 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu dönemine ait Sivas Keykavus Darüşşifası'na yapılan kuş evi en güzel örneklerden biridir. Osmanlı döneminde bu küçük mimari yapılar daha yaygın hale gelmiştir. Hatta kuşları besleme, koruma ve bakımı için vakıflar da kurulmuştur. 19 yy. ve sonrasında kuş evlerine gösterilen rağbet azalmıştır. Ahşap olan tarihi kuş evlerinin çoğu yangınlarda yanmıştır ancak ahşap olmayan kuş evleri günümüze ulaşabilmiştir (Akın, 2014, 3).

Kuş evleri; kuşların barınma, korunma ve konaklaması amacıyla çoğunlukla binaların güneş gören cephesine, ulaşılması zor olan yüksek yerlere, yağmur ve kardan korunabilecek çatı saçaklarının altına, kuşların kendilerini güvende hissedebilecekleri yerlere yapılması tercih edilmiştir. Binanın dış cephesine uygun estetikte birbirinden güzel kuş evleri yapılmıştır. Bazı kuş evlerinin dış cephesinde bir veya birden fazla oyuk bulunur. Böylece birden fazla kuşun kullanabilmesine imkan sağlanır. Bazen de bu kuş evleri cumbalı olarak tasarlanır. Diğer kuşların da konabilmesini kolaylaştırır. Hatta iki katlı birden fazla odacıklı köşk, saray ve cami minyatürü şeklinde de yapılmıştır (<https://www.haytap.org>).

Kuş evleri konusunda kapsamlı araştırma yapan Cengiz BEKTAŞ “Ben dünyanın önemli bölümünü dolaşım. Türkiye dışında bir örnek anımsamıyorum.” der. Ancak Japon mimarisinde böyle bir geleneğe rastladığını, yetkililerden bilgi istediğini ancak 10 yıl geçmesine rağmen bilgi alamadığını da belirtmiştir (Akın, 2014, 8).

Osmanlı döneminde zirve yapan kuş evleri kültürü günümüzde tekrar canlanmaktadır. Yeni yapılan sanatsal değeri olan binaların bazılarında kuş evlerinin yapıldığı gözlenmektedir. Sevginin ve merhametin simgesi olan bu küçük yapılar, çağdaş sanatın getirdiği yeni tekniklerle sanatçıların elinde yeni bir mimari yapıya dönüşeceği düşünülmektedir.

Yağmur Nisa DOĞAN

KAYNAKLAR:

MÜÇÜK, Mehtap. 2020. Sibiryah Sahası Türk Destanlarında Kahramana Yardımcı Kuşlar Üzerine Bir İnceleme. Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 3, ss. 41-67.

AKIN, Murat. 2014. İstanbul Kuş Evleri ve Özellikleri. Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Ankara.

<https://www.haytap.org/tr/bir-zamanlar-kuraylar> [Erişim:02.11.2021].

<https://smailor.wordpress.com/tag/kus-evleri/> [Erişim:09.11.2021].